



Marija Mercina

LJUBLJANA POTREBUJE PROVINCO

Vabite me, naj popišem svojo izkušnjo ustvarjalke, ki živi in dela zunaj Ljubljane, in mi za poimenovanje odnosov med središčem in drugimi pokrajinami ponujate besedo – emonocentrizem. Ali bi jo mogla sprejeti tudi sama?

Zakaj ne! Nobenega dvoma ni, da se je po osamosvojitvi, ko je Ljubljana postala glavno mesto samostojne države, v njej še bolj osredotočila oblast in z njo povezana vsakršna moč. V odnosih med središčem in obrobjem se povečujejo razlike in odnos nadrejenega do podrejenega. Iz središča prihajajo ukazi, gor pa se ne sliši. Demokracija ne pomeni večje odprtosti in prepustnosti, temveč le to, da je v Ljubljani več različnih izvorov neenakovrednega odnosa. Ali vse to velja tudi za kulturo?

Po najpreprostejši logiki je tam, kjer je zbranih največ piscev, t. j. v Ljubljani, tudi slovensko literarno in sploh kulturno središče. Tam se dogajajo najpomembnejše zadeve. Če bi slovenska literatura bila velik kolač in v njem vse od pisanja, kritike, založništva pa vse do nagrad in slave, bi zlahka opazili, da se v Ljubljani vanj umesi in potem razreže ter poje njegov največji del.

Resnica je, da mi, podeželanki, nihče ne brani, kaj umesiti vanj, in ko se deli, se tudi zame najde kakšna drobtinica. Seveda bi bilo bolje, če bi prišla bliže. V Ljubljani je zbrano tudi duhovno in družbeno bogastvo – veliko več možnosti za stike s sorodnimi ljudmi, ki lahko spodbudno vplivajo na literarno delo in objavljanje ter z ocenami oblikujejo njegovo podobo v javnosti. Ali potemtakem ustvarjalec nujno potrebuje Ljubljano?

Ne morem si predstavljati, da bi tam živela Jolka Milič ali Marjan Tomšič. Tomšič je z literaturo zasidran v Istri in Jolka Milič dela svoj preprič v Sežani. Oba sta v slovenskem prostoru dovolj znana. Milan Jesih je dober pesnik, a gotovo ne zato, ker živi v Ljubljani, čeprav si tudi ne morem predstavljati, da bi živel kje drugje, tako kot si zase ne morem misliti, da bi bila druga doma kot tu.

In kje živi Drago Jančar? Ali ni vseeno!

Morda pa bi se preselila v Ljubljano. Raje ne. Pustimo že izrabljene teme o soncu in prijaznem primorskem podnebjju in ne glejmo, da se Nova Gorica spremeni v mesto igralnic in diskotek. Tu je še vedno lepo, ker je skoz okno mogoče videti Sabotin, Škabrijel in Sveto Goro, jim po nekaj minutah že stati ob vznožju ter z vrha gledati morje. Tačas ko bi v Ljubljani zaman iskala parkirni prostor, pridem v Novi Gorici do pošte, banke, službe, vseh knjižnic, gledališča, kulturnega doma in arhiva.

V mestu pa ne živijo ustanove, temveč ljudje. Domnevam, da me Novogoričani komaj opazijo. Pričakovanja okolice, da bom zato, ker pišem, počela kaj

nenavadnega, se ne izpolnjujejo. Običajno ne sipljem ne duhovitosti ne metafor. Redno hodim v službo, sem zdrava, ne kadim, pijem zmerno in hodim zgodaj spat. Mislim, da me sploh nimajo za pisateljico, in to je dobro. Samo ljudje, ki berejo, vedo, da pišem. In teh res ni veliko.

V resnici pa sem v zadregi, celo krivo se počutim, ker mi tako malo pomenijo vse te stvari, ki večini ljudi izpolnjujejo življenje. Čeprav se moram tudi sama ukvarjati z vsem vsakdanjim, se mi to zdi tako malo pomembno, da samo čakam, kdaj bom spet lahko pobegnila k svojemu najpomembnejšemu delu. Seveda sem jezna na vse nujnosti, ki mi jemljejo in (tudi poberejo) preveč moči, saj bi jo raje posvetila njemu. Zanj potrebujem veliko samoto, zato se med delom odpeljem na tuje. Ko se vračam, pa mi niti najbližji ničesar ne očitajo, kot da niso opazili, da tačas prav nič ne mislim nanje. Ta tujina seveda ne more biti Ljubljana, ker je preblizu in preveč obremenjena z vseh vrst kruhoborstvom.

Red, ki se oblikuje v mojem literarnem snovanju, je pomembnejši in trajnejši kot pravila, ki mi jih narekujejo šolski koledar in zvonec, ali ura, po kateri kuham mineštro, da bi imeli moji ljudje zdrave želodce. Kadar se jezim nanje, se spomnim, da nista zdravje in znanje nič manj pomembna kot literatura. Samo dnevi so prekratki za vse tri. V svojih krempljih me drži vsakdanjost in če bom tako nadaljevala, ne bom napisala ničesar večjega in pomembnejšega.

Tudi če bi vsako leto napisala eno uspešnico, pa s tem ne bi mogla preživljati družine, kar mi sicer omogoča nekaj tako malo cenjenega, kot je učiteljski poklic. Pisatelj je še vedno tak proletarec, kot je 1907. v Trstu o njem govoril Ivan Cankar, ne glede na to, da smo po tem še imeli socializem in ga zdaj ni več. Večina pisateljev je v službi (ali na robu) in poleg pisanja se mora večina še dodatno truditi, da izidejo njihova dela. Takrat bi se bilo dobro preseliti v Ljubljano: gotovo bi šlo hitreje.

Ko se je začela »demokracija«, sem opazovala, kako so si mnogi hiteli osvajat nova področja. Treba je bilo pohiteti, ker jih nikoli ni za vse dovolj. V teh velikih igrah so se igrali prav tako resno, kot se v svojih otroci. Prepričana sem, da take igre za literaturo niso koristne. Vprašanje je, koliko je pisatelj sploh odvisen od zunanjih spodbud.

Pisateljovo delo je do tedaj, ko ga želi objaviti, v kar največji meri odvisno od njega samega – kaj ima povedati in kako močna je njegova potreba po tem; med pisanjem se celo zdi, da delo ukazuje avtorju. V obdobjih med eno in drugo pisateljsko tlako potrebuje pisatelj pogovore s sebi podobnimi, v njih lahkotnost in igrivost ter drugačno ozračje; prostor, kjer ga nihče ne pozna, in iluzijo svobode, kjer ni zavezan nobenemu tujemu redu. – Tako kot vsi ljudje potrebujem prijatelje in v Novi Gorici jih nimam ne več ne manj, kot bi jih našla v Ljubljani. Nič manj niso potopljeni v vsakdanje skrbi kot jaz.

Če resnemu pisatelju nista toliko pomembna njegova moč in vpliv na družbeno dogajanje kot možnost, da lahko dela, pa to ne velja za uspeh njegovih del. Če jih nihče ne bere, komaj obstajajo, če pa so odmevna, z njimi vpliva močneje in globlje, kot bi s kakšnim svojim nastopom na politični tribuni. A vprašajmo se, koliko bralcev je v Sloveniji. Kakšno je razmerje med nami, ki se kakorkoli poklicno ukvarjamo z literaturo, in čistimi bralci? Toliko pišemo, da komaj kdo prebere. Celotne uspešnice imajo kratko življenje. Kdor dobi Prešernovo nagrado za življenjsko delo, ga poznajo nekaj dni, potem pa je dan dnevu enak.

Majhen slovenski prostor se še zmanjšuje s tem, da se vse, kar je pomembnejšega, pomika v njegovo središče, v Ljubljano. Kot v kakšni zaprti hiši si dajemo duška v nepomembnih prepirčkih, za kaj večjega pa nimamo moči in poguma. – Take Ljubljane ne potrebujem.

Mislim, da Ljubljana potrebuje provinco, da si razširi prostor in zaradi različnosti. Nobenega dvoma ni, da bo vedno dovolj vabljliva za podeželane, vendar pa bo mogoč pretok idej in energij šele takrat, ko se bo zavedela, kaj vse je okoli nje. Ljubljana prav toliko potrebuje provinco kot provinca Ljubljano. Emonocentrizem ni nič manj škodljiv Emoni kot nam, podeželanom.

Nova Gorica, 2. 2. 1996